

KÖKTÜRK, Erol, 'İstanbul Projesi Üzerine Eleştirel Düşünceler', *Sivil Harita Mühendisliği Öğretim ve Eğitiminde 40. Yıl Sempozyumu*, 11-13 Ekim 1989, Yıldız Üniversitesi, İstanbul; Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yayını, s: 381-399.

HARİTA VE KADASTRO MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ JEODEZİ VE FOTOGRAMETRİ MÜHENDİSLİĞİ BOLUMU
ITU JEODEZİ VE FOTOGRAMETRİ MÜHENDİSLİĞİ BOLUMU
SİVİL HARİTA MÜHENDİSLİĞİ EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNDE
40. YIL SEMPOZYUMU
11. - 13. EKİM 1989
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL

İSTANBUL PROJESİ ÜZERİNE ELEŞTİREL DÜŞÜNCELER

Dr. Erol KÖKTÜRK
Harita ve Kadastro Mühendisi

“Eğri oturup, doğru konuşalım”
Atasözü

“Eleştirilmek zaman zaman üzücüdür; fakat eleştirilmemek her zaman kötüdür.”

1. GİRİŞ VE ELEŞTİRİ ÜZERİNE

Bu yazı neden yazıldı? Yazarı böylesine bir yazı yazmaya götüren zorunluluk nerededir? Hele hele başlığa bakınca 'itici' bir izlenim uyandıran bir yazı yazmak...

Eleştirinin çoğunluk hoş görülmediği bir ortamda yaşıyoruz. Eleştirmek ve eleştirilmek suçluluk yaratıcı bir durum olarak değerlendiriliyor genellikle. Eleştirinin yapıcı yanları göz ardı edilerek, onun içinde kırıncılıklar aranıyor. Sayın Nadir Nadi, “Biz ‘Şarklılar’ eleştiriden hoşlanmayız. Çünkü aklımızla değil, duygularımızla yaşarız ve eleştirinin mantıksal zorunluluğuna ilişkin Batılı filozofun üç yüz yıl önce ortaya koyduğu gerçeği (Bak, Başlık altı) henüz algılayamamışızdır. İster bilgin olalım, ister sanatçı, ister politikacı, bize karşı çevrilen eleştiri sınırlarımızı bozar,” derken (Cumhuriyet, 20.08.1989) bizde eleştiriye bakışı ortaya koyuyor.

Bu yazıda eleştiri ögesi ağırlıklı olarak göze çaracaktır. Bir proje özelinde didiklenirken, sektörle ilgili değerlendirmelere girilecek, zaman zaman kişiler eleştirilecek, sonra düşünceler ve yaklaşım biçimleri eleştirilecek, bir tablonun sırttan bölümleri ele alınacak, sonrası belki kalpler kırılacak, belki yazar özellikle suçlanacak ve bu yazıdakinden daha sert bir söylem biçimiyle eleştirilecektir. Bunların hepsinin doğal kabul edilmesi gerekiyor. Beklenense, bu ve benzeri yazılarla böylesi tartışmaların başlatılabilmesi... Bunun sonucu, sektörümüzün en iflah olmaz olumsuzluklarından olan “topluca ve özel sohbetlerdeki rahatlıkla tartışamama”nın aşılabilmesi...

Eleştirmeden ve eleştirilmeden korkmamak gerekiyor. Çünkü “eleştiri, çağının (ve

gününün E.K.) gerisinde kalmış durumların, yetersizliklerin, eksikliklerin, yanlış anlayışların v.b.yapıcı biçimde aşılmasına... yöneliktir. Bu anlamda eleştirinin nihilist ve kuşkucu tavırlara dayanan ve olumsuzun içinde kendini tüketen yıkıcı eleştiriyle hiçbir ortak yanı yoktur.” (Buhr-Kosing 1976: 98)

Eleştiri, bir değişimin, değişim sürecinin başlamasının barutunu ateşleyen kıvılcım gibidir. Doğru sanılanla doğru olanı ortaya koyan bir uyarı; öznel görüşlerde, tavırlarda, davranış biçimlerindeki, ömrünü doldurmuş kurumlardaki, örgütlenme biçimlerindeki, çalışma yöntemlerindeki nesnel çelişkileri bulmak ve bunları aşmak için kullanılan bir yöntemdir. Yeni bir başlangıcın önsel aracıdır.

Bu aracın, sektörümüzün bugününde, birçok alanda gelişmenin tıkanıdığı bir anda kullanılması yararlı olacaktır. Bu tıkanıklığı yaratan etkenler arasında,

- Ülke koşulları
- Yanlış ve hantal örgütlenmeler
- Tüzel yetersizlikler ve çelişkiler
- Yetersiz yöneticiler
- Eskimiş düşünme kalıpları
- Eksik ve çarpık yaklaşımlar
- Güncel olmayan çalışma yöntemleri ve donatılar
- Yetersiz kamuoyu

v.b.sayılabılır.

Bunların çoğu şu temel eksikten kaynaklanmaktadır: **Sektörün bir sistem yapısında olmayışı...** Bu, hem sektörün bütünü açısından, hem de sektörü oluşturan tek tek kurumlar açısından böyledir. Daha doğrusu, sektörde hizmet üretiminin her aşamasında sistemli yapılar göze çarpmamaktadır.

Sistemlerde bazı öğeler geçici olabilirler. Bir süre sonra başka birisiyle değiştirilebilirler. Açık sistem olma, yenilenme öğesini içerir. Kalıcı olan ise, sistemli düşünmeyi ve sistemli çalışmayı ve sistem kurmayı bir yaşam biçimi yapabilmektir. “Sistem, kendisi için gerekli bilgileri hızla toplamak, bu bilgileri hızla işleyip sonuçlara varmak ve bu sonuçları bunları doğuran koşullar değişmeden hızla uygulamak zorundadır. Buna göre sistemin eylemlerini içinde bulunduğu ortamın değişme hızından çok daha büyük bir hızla yapması gerektiği açıktır.” (Keskinel-Karadoğan 1977: 2).

O zaman düşünce düzeyindeki durağanlıklardan kurumsal hantallıklara kadar işlemezlilikler varsa, bunların açık sözlü olarak ortaya konmaları gerekir. Ortaya koymanın ötesinde “yeni”nin başlatılması için, değişimi başlatmak için, değişmek gerekir.

1989 yılı sektörümüz açısından sancılı geçmektedir. Sorunlar dağ gibi olmaya gitmektedir. Artık bir hesaplaşma bitmelidir. Bu mesleğin kendisini yenilemesi için sağduyulu olmak kaçınılmazdır. Uluslararası alanda mesleğin kendisini “yeniden üretişini” izlemek yetmez. Kaldı ki, bu izlemenin yeterli olduğu da söylenemez.

Ama uluslararası alandaki gelişmelerden, yeni bilgi ve teknolojilerden etkilenilmektedir. Oralardakine benzer uygulamalar yapılmak istenmektedir. Ama bu öykünme biçiminde olursa, sonuçta, sıklıkla “bize yine hüsrana düşmektedir.”

İstanbul Anakent’inde bir proje başlatılmıştır. Adı bile saymakla bitmeyen, amaçları, hedefleri büyük olan, ama yürütümü sistemli olmayan bu projeyi birçok yönüyle ortaya koymak, bundan sonra başlatılacak benzeri projeler için birçok ipucu verecektir. Bir de

bu projenin, söylenenlerin biraz tersine, gerçek yüzü ve yapısı ortaya çıkacaktır.

Söz konusu olan, birey olarak kişiler değildir. Bir mesleğin ilgilisi olarak kişilerdir. Değerlendirmelerde ölçüt budur. Ama “kişilikler mesleki yanla ilintilidir” denirse, buna da söyleyecek sözümüz yoktur.

Evet, bu yazı, bir eleştiri yazısıdır. Ama salt eleştirmiş olmak için yazılmamıştır. Bu da böyle bilene...

2. PROJENİN DİDİKLENMESİ

2.1 PROJENİN DOĞUMU

1984'lerden sonra ülkemizde, fotogrametrinin, çağdaş bir yöntem olarak özel sektöre de kullanılması yönünde istemler sık sık dile getirilir olmuştur. 1987 yılında “fotogrametrik yöntemle harita üretimi Harita Genel Komutanlığı dışında özel firmalarca da üstlenilebilir,” izni Bakanlar Kurulu kararı olarak yayımlanınca, yasal engel ortadan kalkmış oluyordu. Bunun üzerine İstanbul Projesi Haziran 1987'de ihale edildi.

Bu ihalenin yapılaş biçimi o zamanlar serbest çalışanlar kanadının bir bölümünde endişeler yarattı. ‘Bir bölümünde’ diyorum, çünkü büyük bölümünün bilgisi olmadı. Olması için de çoğunluk çaba harcamıyordu zaten.

İhale sonuçlandığında, sektör açısından ortaya çıkan kuşkuları çok az meslektaş dile getirdi. 1987'de Yıldız Üniversitesi'ndeki “Prof. Burhan Tansuğ Jeodezi ve Fotogrametri Sempozyumu”nda bir meslektaş bu konuya değindi. Ama sonrasında Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası da içinde hiç kimse olayın üzerine gitmedi.

Oysa bir ilgilinin deyişine göre, “Tek tek herkes çağrılmıştı. Teklif şartnamesiyle, sözleşmesiyle tek tek A karneli müteahhitlerimize haber gönderilmişti. Bütün dünya ilgilenmişti, bütün Avrupa ilgilenmişti. Avrupa'nın çeşitli yerlerinden şirketler gelmişti, ama bizden firma bulunamamıştı. Finansman açısından ve teknoloji açısından destekleyip bir ortaklık yapacak harita müteahhitliği, harita özel sektöründen A grubu karneli müteahhit bulunamamıştı. Normal ihale yapılmıştı, anormal ihale yapılmamıştı.” Ancak bir özel şirketin müdürü, “sonuçta çok kısa bir zaman aralığına ve bugüne kadar dünyada yapılmamış olan bir projeyi yöneticiler talep etti, istedi. Ortak gireceğimiz tüm firmalar çekildi. Bu kadar riskli bir projeye ortak girilmedi. Sonuçta biz ortada kaldık ve bizim harita sektöründe bu kapasitede bir işi yapacak kuruluşumuz yoktu,” diyordu. Demek ihaleye gelen Türk firmalar vardı. Söylenildiği gibi, gelmemelik yoktu. İstekli olanların da olduğu, konsorsiyum düşüncelerinin geliştiği, o zamanlar bilinen gelişmeler. Ama anlaşılıyor ki, ihalenin “gecikmeye tahammülü” yoktu.

Üstelik de “arkadaşlarımız, şartnamelere A grubu harita mühendislik karne sahibi olmayı şart koymuşlardı. Fakat bu sonradan değiştirilmişti” (Öner 1989: 363). Oysa TMMOB Yasası gereğince de (m. 33), “Türkiye’de mühendislik ve mimarlık meslekleri mensupları mesleklerinin icrasını iktiza ettiren işlerle meşgul olabilmeleri ve mesleki tedrisat yapabilmeleri için ihtisasına uygun bir odaya kaydolmak ve azalık vasfını muhafaza etmek mecburiyetindedirler” ve ilgili yönetmeliğin 4. maddesine göre, “harita, zeminde arazi ve arsa düzenleme uygulaması işlerini yapacaklar, iş hangi ihale usulüne tabi olursa olsun, yeterlik belgesi almak zorundadırlar” ve bu belge için de “mühendis olanların kendileri için, mühendis olmayanlar ile tüzel kişilerin yanında çalışan sorumlu mühendisleri için TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası’na kayıtlı olduklarına dair Odadan alacakları o yılın tarihini taşıyan belge’nin (m. 8/6) dilekçeye eklenmesi gerekir” (miş). Olsun, Anayasanın Başbakanca “bir kez ihlali”nin normal olduğu bir ülkede, bu kurallara uyulmaması da normal

olabilirdi.

O ana kadar haritacılıkla hiç uğraşmamış bir firma ihaleyi aldı. Bu durum bugün bile tartışılıyor. Haritacılık işleri kimler tarafından üstlenilmeli? “Meslek dışı harita kuruluşu, meslek dışı harita kuruluşu... Bundan ne kastediliyor? Bunu birtürlü anlamıyorum. Yani bu işin başındaki, yani malın sahibi, o aletleri getiren kişinin meslekten olup olmaması mı, yoksa projeyi yönetenler, yani haritayı fiilen yapanlar mı kastediliyor?” Soruya bir yaklaşım buydu.

İyi güzeldi de böyle bir proje düşüncesi nereden gelmişti? O sıralar HAKAR Projesi için 30 meslektaş kafa patlatıyor, sık sık bir araya geliyordu. Acaba bunlardan ve meslek kamuoyundaki bilgi akışından hareketle bir şeyler mi yapılmak isteniyordu? “Öncelikle hepinizin merak ettiğini umuyorum: İstanbul arazi bilgi sistemi oluşumu nereden gelmiştir? Şunu özellikle vurgulamak istiyorum. Bu düşünce her şeyden önce meslek dışında ve yönetici pozisyonunda olan kişilerden gelmiştir ve temeli planlamaya dayanmaktadır.”

Düşünce meslek dışındandı, üstlenici sektör dışından...

Ve sözleşme imzalandı. Projenin bedeli, 1987 birim fiyatlarıyla 4.690.000.000 TL, süresi 2 yıl, alanı 875 km² (tüm İstanbul arazisinin % 15'i) olarak belirlendi. “Üstelik hava fotoğrafları ve sistemler dahil olmak üzere, ihaleye katılan firmalar, başlangıç için 12 milyon Dolar fiyat vermişlerdi. Fakat İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, ilçe belediyelerine bağlı kurum ve kuruluşları için bilgisayar ihtiyacını profesyonel seviyede karşılamak üzere kurduğu BELBİM, projenin yazılım, donanım ve uygulama danışmanlığını 4 milyon Dolara mal etmeyi başarmıştı.”

İşte böyle gürültüler içinde proje doğdu ve dünyaya gözlerini açtı. Proje gözlerini açtığı anda, belirtildiği gibi, o ana kadar haritacılıkla uğraşmamış, yani haritacılığın kaygısını taşımamış bir firmanın kollarında buldu kendisini.

2.2 PROJENİN NÜFUS KAYDI

Önceki bölümde belirtildiği gibi, proje, 1987 yılında doğdu. Ya isim babalarının çokluğundan, ya da projeye yakıştırmaların çokluğundan, nüfus kaydı biraz karışık olarak çıktı ortaya.

İmzalı sözleşmeye göre proje, “İstanbul'un Fotogrametrik Yöntemle 1/500 ve 1/1000 ölçekli Sayısal Temel Harita Üretim Projesi”dir. Buna benzer bir niteleme “İstanbul Metropolitan Alanın Fotogrametrik Sayısal Harita Üretim Projesi.” Bir diğer ilgiliye göre “İstanbul Projesi, salt bir harita projesi değildir. Bir Arazi Bilgi Sistemi Projesi”dir. Oysa bir meslektaş, “yalnız, bilgi ihalesini falan kabul etmiyorum; bunun adı, sayısal fotogrametrik harita üretimi idi,” derken, projenin başından beri içinde olan bir meslektaş ise, “daha önceki kurultayda İstanbul Sayısal Fotogrametri Projesi olarak adlandırılmıştı, şu anda gördüğüm kadarıyla İstanbul Bilgi Sistemi şekline dönüştü,” diyerek nüfus kaydını ilginçleştirmektedir.

Ahh!.. Keşke bilgi sistemine dönüşmek adını koyunca oluverseydi...

Bir nitelemeye göre “Harita Yönetim Bilişim Sistemi” olarak adlandırılan proje (Bilgisayar, Nisan 1989), bir diğer kaynakta “Harita Bilgi İşlem Sistemi” olarak anılıyor (Bilgi İşlem Hizmetleri 1).

Bu nitelemelerin hepsinde göze çarpan ortak nokta, projenin toprakla ilintili oluşu ve odak noktasında haritacılığın bulunması. Bu çalışmada proje, kısaca, İstanbul Projesi olarak nitelenecektir.

2.3 PROJENİN AMACI

Üzerinde en çok şeyin en kolay söylendiği konu bu olsa gerek. Sözleşmeye göre bu proje, “İstanbul metropoliten alanında imar, planlama, çevre düzenleme, yol, elektrik, su, kanalizasyon, turizm, endüstri v.b. her türlü proje ve teknik hizmetlerin tasarım, yapım ve uygulamasında temel altlığı oluşturacak büyük ölçekli harita üretimini amaçlar. Üretilen haritalar İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde kurulacak İstanbul Harita Bilgi Sistemi’nin (IHBS) altyapısını oluşturacaktır.” Bu amaç, “... v.b. her türlü proje ve teknik hizmetlerin yapım, tasarım ve uygulamasında temel altlığı oluşturacak olan arazi bilgi sistemini kurmak, analitik planlama görevlerini yapmak, emlak vergisini takip etmek, imar müsaadesini düzenlemek ve altyapı koordinasyonunu kurmak,” biçiminde tanımlanmaktadır. Bir diğer ilgili ise, “İstanbul metropoliten alanı içeren 875 km²’lik alanın 1/4000 ölçeğinde fotoğraflanarak, 1/1000 ölçekte sayısal haritalarının ve sayısal arazi modellerinin üretimi işi,” olduğunu belirtmektedir. Belki kendilerinin yaptığı iş olarak böyle bir amaç tanımlı yerindedir. Fakat aynı kaynaktan “coğrafi bilgi sistemleri”nden ayrıntılı olarak söz edilmesi amacı yine karıştırıyor. Acaba tek amaçtan değil de, aşamaların amaçlarından mı söz ediliyor? Eğer böyleyse ve “nihai” amaç, arazi (ya da coğrafi) bilgi sistemi ise, onun tasarımı ve temelleri nerede? Bu konuya sonra geleceğiz. Çünkü projenin amacını harita üretimi ya da bilgi sistemi olarak koymak farklı şeyler... İlintiden söz edilirse, onun da belirgin biçimde ortaya konmuş olması gerekmez miydi?

“Bu arazi bilgi sistemi projesinin temel altlığını harita-kadastro verileri oluşturmaktadır; yani bunun altında haritacı vardır. Projenin ilk aşaması bu yıl ortalarında sonuçlanacaktır (sonuçlanmamıştır, geleceğiz, E.K.). Üretilen, sayısal haritadır. Kullanılan yöntem, sayısal fotogrametrik yöntemdir. Ve üretilen haritanın içeriği de, başlangıçta kentsel içeriklidir.” Böylesi bir yaklaşım, işi sınırlamak ve amacı aşamalandırmak için doğrudur. Ama ‘nihai’ amaçla ara amaçlar karıştırılmadığı sürece... Çünkü arazi bilgi sistemlerine ilişkin köklü tasarım ve modeli arandığında bulunamamaktadır.

Zaten uygulamada da gözlendiği gibi, ya da somuta indirilmiş biçimiyle proje, gerçekten fotogrametrik harita üretimi projesidir. Bilgi sistemi olayı ise, geleceği belli olmayan, uygulanan projeye hangi bazda ve nasıl modüle edileceği tanımlanmamış bir durumdur. Olaylar yerli yerine oturtulduğunda, aksaklıklar, çarpıklıklar, dahası eksiklikler ve kaba yaklaşımlar su yüzüne çıkacaktır. Ve bu, projenin gerçek yüzünü ortaya koyacaktır.

Ama buna karşın, yazılanlara, söylenenlere bakılırsa her şey güllük-gülistanlıktır: “Belediyemiz; şehrin çehresini değiştiren, doğal ve tarihi varlıklarını yücelten, hemşerilerinin hayat kalitesini yükselten, onlara huzurlu ve mutlu bir yaşamı hızla hazırlayan projelerinde, güvenilir bilgilerin gereğine inanmaktadır. Bu amaçla belediyemiz Bilgi İşlem Merkezini zamanında oluşturmuş, gerekli yatırımları yapmış, kadrolarını eğitmiş ve klasik bilgisayarları aşarak, bugün belediye yönetiminde Harita Bilgi İşlem Sistemi’ni kurmuştur” (Bilgi İşlem Hizmetleri 1). Amaç gerçekleşmiştir, bu alıntıya göre. Oysa Bilgi İşlem Merkezi’nin kurulmasıyla bilgi sistemi de kurulmuş olmakta mıdır?

Burada bir mırıldanma duyuluyor: “Orda bir bilgi sistemi var uzakta; kurmasak da, görmesek de, o bizim bilgi sistemimizdir.” Ya da “aradığını bilmeyen bulduğunu anlayamaz,” diyen atasözünü bu projede yorumlamak... Ama en doğrusu projeyi, “plan da, proje de benim kafamda,” diyen, her şeyi propagandaya bağlayan bir yöneticilik döneminin tipik ürünü olarak gözlemek gerekiyor. Bu durumda görevli meslektaşların projedeki yaklaşımları üzücü, bir o kadar da düşündürücüdür.

2.4 PROJENİN SÜRESİ

Projenin süresi, 2 yıldır. Zaten amaç tanımındaki önemli çelişmelerden biri buradadır. Hem bilgi sistemi kuruluşundan söz etmek, hem de süre 2 yıldır demek anlaşılır gibi değildir. Çünkü bilgi sistemi kurulacak alan küçük ve az yoğun bir belde değil, 875 km² lik İstanbul gibi bir alandır. Gerçi bazı kaynaklara göre, “bir arazinin imar durumunun bilgisayar aracılığı ile ilgililere verilmesini amaçlayan,” bu girişimin tamamen bitirilip hizmete geçirilmesi için 36 ay gibi kısa bir süre hedeflenmektedir (Bilgisayar, Mayıs 1989: 40). 2 yıl, 3 yıl... Ama bu zaman dilimlerinde sözü edilen “amaçları” gerçekleştiren ülke henüz ortaya çıkmadı ki!

O zaman, söz konusu süreyi salt sayısal harita üretimi süresi olarak yorumlamak yerinde olacaktır. Ama bu durumda da bir diğer yanlış yaklaşım ortaya çıkıyor. Daha önce gecekonduların inşaatında da aynı yöneticilerce bu yanlış yinelenmişti. Büyük işler için olmayacak ihale süreleri saptanmış, sonuçta yüklenicilerin büyük bölümü cezaya girmişti. Kuşkusuz bunda tek taraflı düşünmek doğru değil. Bunu yüklenicilerin kabul etmiş olması da değerlendirilmelidir. Vurgulanmak istenen, aynı yaklaşımların ısrarla sürdürülmesidir.

2.5 PROJEDEN BEKLENTİLER

Arazi bilgi sistemi gibi sistemler tek bir beklenti üzerine kurulmazlar. Sistemden olabildiğince çok soruya yanıt verebilmesi beklenir. Ancak İstanbul Projesi’nde, sistemden beklentiler bir yana, hangi sorulara yanıt aranacağı, soruların kombinezonu, korelasyonu ve eşgüdümü gibi konular çoğunluk askıda kalmaktadır. Gözlendiğinde, beklentilerin epeyi abartıldığı ortaya çıkmaktadır. İstanbul Projesi’nden çok şey beklendiği görülmektedir. Ama en çarpıcı beklenti, dönemin Anakent Belediye Başkanı’nın deyişiyle ‘5 dakikada imar durumu verilmesi’dir. Oysa sistem doğru-dürüst kurulsaydı, beklenenlerden yalnızca birisi olabilecek olan bu iş “1 dakikada da” gerçekleşebilir. Ama “böyle bir projeye girmek, memleket enflasyonunun düşmesine yardımcı olacak. Bu proje oturtulup, diğer büyük şehirlere de uygulanırsa, eminim ki, enflasyonun % 50’si düşürülecektir,” sözleri, ulaşılabilecek bir hedef olarak beklentiden çok, propagandif özlemleri ortaya koymaktadır.

Belediyenin sistemden beklentileri arasında en önemli yeri ‘doğal gaz’ almaktadır. Öyle ki, “proje henüz tamamlanmadan İstanbul Doğal Gaz Şebekesi’nin inşasında doğrudan kullanılabilir olması projede büyük ekonomi sağlamıştır,” denebilmektedir. Proje bitmeden bundan yararlanılabilemesi ne güzel...

Beklentiler bunlarla sınırlanmıyor kuşkusuz. Çünkü “Bu sistem ile İstanbul bilgisayar ekranına sığacak” ve ‘Haritalama ve Plan Üretim Sistemi, Bilgi Bankası ve Modern Arşivleme Sistemi ile İstanbul’a ait her türlü grafik ve sayısal yapıları bilgiler hafızaya alınacaktır. Sayılardan grafiklere ve resimlere, grafiklerden sayılarla modellere ve formüllere geçmek; bu bilgileri farklı şekillerde işleyerek yepyeni bilgiler oluşturmak mümkün olacaktır. Bu bilgilerden bazıları şunlardır” (Bilgi İşlem Hizmetleri 1):

- Halihazır Haritalar
- Kadastral Haritalar
- Coğrafi Bilgiler
- Topografya Kontrol Kayıtları
- Hizmet Birimlerinin Yönetim Parametreleri
- Mühendislik Çizimleri
- Plan Analizi ve Görüntülemesi
- Kent Tasarım ve Uç Boyutlu Model Hazırlama
- Arazi Kullanım Planları
- Gayrimenkul Bilgileri
- Sokak Bilgileri

Hedef arazi bilgi sistemi kurmaksa, sistemden bunları beklemek normaldir. Ayrıca bunları ve daha fazlasını sıralamak zor değil. Ancak amaç ve beklentileri ilaç prospektüsündeki endikasyonlar gibi sıralamak, ama boş bir ilaç kutusu sunmak gibi bir şeydir bu...

2.6 PROJENİN ÜSTÜNLÜKLERİ YA DA REKLAMLAR

İlgililerin dilinden, projenin şu üstünlüklere sahip olduğunu öğreniyoruz:

- Türkiye’de gerçekleşen en büyük profesyonel bilgisayar destekli çizim ihalesi olması,
- Dünyanın bugüne kadar bilinen en büyük fotogrametrik sayısal harita üretimi işi,
- Viyana’da 440 km²’lik alanda başlatılan benzeri bir projenin bitirilmesi için 10 yıl, Kuveyt’teki 550 km²’lik alanda yürütülen benzeri amaçlı proje için 7 yıl öngörülmüşken, 875 km²’lik İstanbul Projesi için 2 yıl öngörülmesi,
- Yüklenici firmanın, sayısal fotogrametrik kıymetlendirme cihazı sayısı itibariyle dünyadaki en büyük özel fotogrametri firması niteliği kazanması,
- İstanbul Projesi’nin hız açısından da dünyanın en büyük projelerinden birisi, hatta en büyüğü olması,
- İstanbul Anakent Belediyesi’nin, dünyada bilgisayarları en çok kullanan belediye olması, bu sayede geleceğin (bugünün ve yarınların, E.K.) idarecilerinin o zamanın idarecilerinin çektiği sıkıntıları çekmemelerinin sağlanması,
- İstanbul Belediyesi’nin, ortofoto harita üretimi ile klasik haritacılığa veda etmesi (belki % 15 oranında demek daha doğru, E.K.),
- Tamamen İstanbul’a özgü bu projeden, talep geldiği takdirde dünyadaki kardeş şehirlerin belediyelerinden arzu eden herkesin faydalanabilmesi.

Her şey birbirine girmiş... Neyin y a p ı l d ı g ı , neyin istendiği, neye ulaşılacak istendiği sarmaşmış... Bir şeyler uçuyor gökte...

2.7 PROJENİN TASARIMI VE STARTI

“Bütün başlangıçlar zordur,” diyen Alman deyişi, başlangıçlar üzerine bizi düşündüren bir anlam taşıyor. Ve bizim “Nasıl başlarsa öyle gider,” deyişi de başlangıçla sonrası süreç arasındaki ilişkiyi çok veciz biçimde ortaya koyuyor.

Konumuz, İstanbul Projesi...

Önce bir karar veriliyor. “Bilgi sistemi” deniyor. Bunun altlığı olarak “sayısal harita” deniyor. Yöntem, “sayısal fotogrametri” deniyor... Fotogrametri bizde özel kesimce ilk kez, hem de o ana kadar hiç bir haritacılık örgütlenmesi olmayan bir firmaca uygulanacak...

“Ön çalışma safhası yeterli olduğu için asıl çalışma safhası bitirildi. Olay sabır, teknik ve bilgi ister. Hedefimiz 1989 sonu, 1990 ortalarına kadar, İstanbul’u bütünüyle bilgi işleme almaktır.” (Dalan 1989) O zaman bunları söylemiş olan sayın Dalan, 1989’un sonlarına yaklaştığımız günlerde sistemin stop etme tehlikesi içinde olduğunu öğrense, nedeninin kendi yönetimi olduğunu düşünür mü acep?

“Bugün veri bankalarının tasarımı, gerçek dünyanın bölümlerinin modellendirilmesiyle başlamaktadır, programlamayla değil!..” (s: 8); “veri yapıları belirli bir çözüme, donatıya ya da programa bağımlı olmaksızın betimlenmeli, yani bir veri modeli oluşturulmalıdır” (s: 9); “verilerin birçok kullanıcı tarafından ve birçok amaç için kullanılmalrı gerekir-gerekmez, verilerin bütünlüğü istemleri ön plana çıkar. Arazi bilgi sistemleri, böylesi çok yönlü

kullanımlar için kurulduklarından, verilerin bütünlüğüne, özellikle de depolanacak verilerin çelişmezliğine en yüksek önemin biçilmesi gerekir. Bu nokta bir ilkeyle bağlanabilir: Arazi bilgi sistemlerinin kurulması, bir donanımın satın alınmasıyla başlamaz. Tersine, temel olan, saptanması gereken mekansal nesnelere ilişkin verilerin, bu konuya ilişkin yardımcı araçlarla desteklenen, titiz bir modellenmesidir” (s: 15)... Bu yaklaşımlar, başlangıcın iyi düşünülmüş olmasını ortaya koymaktadır (ayrıntılı bilgi için, Köktürk 1987).

Kanımcı, İstanbul Projesi'nin başlangıcında yöntem önce kabul edilmiş, sorun gerçekleştirilmiştir. Bunu ilgili uzmanlar, ya da yetkililer yapmışlardır. Neden bu açıkça söylenmemektedir de, fotogrametrinin üstünlükleri, gerçekçi ve ülkemiz koşullarına uyarlanmış araştırma sonuçları olarak değil de, derleme raporlar biçiminde sıralanmaktadır?

Burada vurgulanmak istenen fotogrametrik yöntemin uygulanması değildir. Tersine bu başlangıç sevindiricidir. Buna karar verilmiş biçimdir söz konusu olan. Çünkü “kentsel arazi bilgi sistemi kurulmasının ilk adımı, sayısal harita üretimi idi. Bu amaçla çeşitli harita üretim yöntemleri incelendi,” demek pek gerçekçi temele dayanmıyor.

Öte yandan 1984'te ilk fikrin ortaya atılması ve arazi bilgi sistemi kurulmasına karar verilmesinin ardından ‘dünyadaki benzer uygulamaların yerinde görüldüğü ve sonra fikrin somutlaştığı,’ söylenmektedir. İyi hoş da, o aralar 2 yılda bilgi sistemi kurma amacıyla yola çıkmış bir ülke var mıymış?

Avcılar Pilot Uygulaması... O zamanlar keşif bedeli 500 milyon TL olan Kapaklı Poligon İhalesi... Daha bugünden (kentleşmenin devingenliği nedeniyle) % 30'u kaybolan tesisler...

Bir başlangıç pilot uygulamaya dayandırma “kaygısı” sevindirici... Ama bunun biçimsel olması ve sonuçların çıkarsamaların havada kalışı, temelsiz oluşu üzücü...

Ve sistemin tartışılmasında Bilgisayar Dergisi (Mayıs 1989) 3 uzmanın görüşüne başvuruyor. Biri İmar Hukuku Profesörü, diğer ikisi (olasılıkla) bilgisayarçı. Sayın Prof. Dr. Y. Ünal, “Avcılar eski şehir dokusu olmayan, geometrik şekillerle oluşmuş yeni bir yerleşim birimi. 5 dakikada imar durumu verilebilmesinin Avcılar'da başarıya ulaşması tüm İstanbul'da başarıya ulaşacağı anlamına gelmez,” derken önemli bir uyarı yapıyor ve sağlıklı bir tasarımın önemine değiniyor.

Bu uzmanlardan Tabanlıoğlu, “önemli olan başlamak. Temel noktalar tespit edildikten sonra yöre yöre tüm bilgiler doğruya en yakın hale getirilebilir,” diyor (s: 49). Dile getirilen biçimdeki başlangıçlar, dünyanın ancak az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerinde olur. Ama bu sistemlerin ‘farkında’ olan ülkelerde kimse işe el yordamıyla girişmez. Yani “Önemli olan ne olursa olsun başlamak değil, nasıl başlanması gerektiğini tasarlamaktır.”

Sayın Genim, “Bilgisayara geçiş için yapılan taramalar sırasında İstanbul bir imar planına kavuşacak,” gibi bir görüş ileri sürdükten sonra, “Böyle bir programda kimse parsellere müdahale edemeyecek. İmar planını 1 ayda tamamlamak yerine 5 dakikada almak sistemin getirdiği bir kolaylık,” diyerek konuyla ilgili uzmanlık bilgisini açıkça ortaya koyuyor. Ama doğru biçimde de “verilerin doğru girilmesinden, sürekli denetim ve kontrolden” söz ediyor (s: 42).

Intergraph Firması'nın Türkiye Müdürü D. Mulder da, “İstanbul büyüklüğünde bir şehirde, bütün parsellerin kaydını sağlıklı bir şekilde yapmanın zor olduğuna inanıyorum,” diyerek bir gerçeği dile getiriyor. Bir ilgili ise bunu daha uzmanca, ‘bugünkü aşamada sistem sadece kentsel verileri içeriyor. Ancak kadastro verileriyle bütünleştiği takdirde, bütünleştikçe arazi bilgi sistemi içeriği kazanacaktır,’ biçiminde dile getirerek bir boşluğa el atıyor.

Kadastral bilgilerden yoksun bir sisteme arazi bilgi sistemi deme olanağı yok. Nereden girilecek bu bilgiler? Ya var olan altlıklardan ya da (İstanbul'da özellikle plan uygulamaları yoluyla) yenileme yapılan yerlerde yeni verilerden... Eski altlıklar nasıl sayısallaştırılacak? Burada altlık türleri, bunların sağlıklı oluşu önemli... Oysa İstanbul'un 14 ilçesinde yapılan bir inceleme sonucu, 3827 kadastro paftasının üretilmesinde 9 farklı ölçek ve 8 farklı altlık kullanıldığı ortaya çıkmış (Köktürk 1988). Bezlerden alüminyuma, 1/200'den 1/10000'e kadar. Haydi, buyurun bakalım... Bunu projeyi başlatanlar ne kadar araştırdılar? Belli ki araştırmadılar. Çünkü alüminyum paftaları 'sayısallaştırma masalarında' sayısallaştırmanın olanaksız olduğunu 1 yıl sonra fark ettiler de, 1 milyar TL'lik ek yatırımla belediye, pardon BELBİM, bu vesileyle bir Repröduksiyon Merkezi'ne kavuşmuş oldu. Şimdilerde çoğunluk yatsa da, bir gün uyanır inşallah...

Kıyası, projenin startı epey gevşek. Olması gerekenleri, İstanbul gerçeğinin nesnel bir modellenmesini, çok yönlü tasarımı, sağlıklı ilişkilendirmeyi, verilerin ve kaynaklarının irdelenmesini, özcesi en temel öğeleri bulmak olası değil.

Hemen akla gelen, eğer projenin en başında bilgilendirme süreci doğru işletilseydi ve zamanın yetkili ağızları, olasılıkla bilmezlikten kaynaklanan yanıltıcı, yuvarlak, yerine göre itici sözler söylemeyip nesnel olabilseler, bazı kaygıları meslek tabanıyla aşmaya çalışsalar, sonraki süreç farklı olabilecekti.

2.8 PROJENİN YÜRÜTÜMÜ

Projenin yürütümünden zamanın Anakent Genel Sekreteri Atanur OĞUZ sorumlu idi. Onun altında proje 1987 yılının ekim ayı içinde Harita Müdürlüğü'ne, 2 Eylül 1988'e kadar Bilgi İşlem Daire Başkanlığı'na, o zamandan 26 Mart Seçimleri'nin az sonrasına kadar, yeni oluşturulan Sayısal Harita Bilgi Sistemi Daire Başkanlığı'na (APK) bağlı olarak yürütülüyordu. Atanur OĞUZ ve APK şimdilerde yok artık. Yürütümde daha sonra Intergraph Firması'nın Amerika'dan gönderdiği Bob More gelmektedir. Bu uzman, projenin başına getirilmiş ve proje yönetim yetkisi kendisine verilmişti. Daha sonra yüklenici firma olarak MNG ve danışman-kontrolör kurum olarak Yıldız Üniversitesi Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü gelmektedir.

Politikayla teknokratlığın içiçe girdiği bu yürütümde, kilit insanların başında Bob More gelmekteydi. Kendisiyle çok yoğun ilişkilerin ve bilgi alış-verişinin yaşanmadığını öğrendiğimiz bu kişi, 'sistemin o gün ancak % 1 kapasiteyle kullanıldığını,' söylüyorsa, bu işte bir terslik var demektir. İlişkinin zayıflığında yabancı dil yetersizlikleri, konuyu derinlemesine bilmeme, sistem donatıları konusundaki eksik bilgiler, yazılım konusundaki zayıflıklar v.b. bir dizi etmen sayılabilir.

Oysa bilinmektedir ki, (eğer sistem, bir bilgi sistemi olarak niteleniyorsa) sistemin bütününde Veri Bankası Yönetmeni'nin (Datenbankadministrator, data base administrator) danışmanlığı ve yürütmenliği birincil önemdedir. Ne yazık ki bunun İstanbul Projesi'nde gerçekleşmediği görülmektedir.

2.9 PROJENİN ÖRGÜTLENMESİ VE İŞLEYİŞİ

Sayın Adiloğlu, "İstanbul'da hakikaten büyük çaplı bir çalışma var. Bizim bugün üzerinde konuştuğumuz bilgi sistemine girebilecek büyük boyutlarda bilgiler var. Bunlar kartografik yönden ve herhalde sayısal yönden bir arşive girecek. Benim sorum şu: Bu bilgiler girildikten sonra ne olacak? Yani bunların yönetimi ve bunlardan faydalanılması için bir örgüt dizaynı var mı? İşlemeye başladı mı? Yoksa böyle bir şey nasıl olacak?" derken (1989: 318), projenin en önemli yanına parmak basıyordu.

Söylenenlerden, arazi bilgi sisteminin amacına ulaşabilmesi için İstanbul Büyükşehir Belediyesi olarak şu birimlerin kurulduğu anlaşılmaktadır:

- Sayısal Harita Müdür Muavinliği
- Kadastro Müdür Muavinliği
- Sayısal İmar Uygulama Müdür Muavinliği
- Sayısal Planlama Müdür Muavinliği
- Güncelleştirme Müdür Muavinliği
- Sayısal Altyapı Müdür Muavinliği

Bu birimlerin var oldukları biliniyor. Ancak işleyip-işlemedikleri bilinmiyor. Ne amaçla kurulduklarını belirtmek, bunların işlemesine yetmiyor sanırım. Sistemle ilgili tasarım yoksa, alt birimlerin işlevleri kağıt üzerinde kalacaktır doğallıkla...

Fotogrametrik sayısal harita üretimini yapan MNG Firması da kendi içinde,

- Sayısallaştırma Birimi
- Edit Birimi
- Arazi Bütünleme Birimi
- Kalite Kontrol Birimi
- Maliyet Kontrol Birimi
- Bilgisayar Destek Birimi

biçiminde örgütlenmiştir. Ve bu amaçlarla firmada 20'si mühendis 105 kişi çalışmaktadır.

Kontrol işleri,

- Kartografik Kontrol (% 100 oranında)
- Fotogrametrik Kontrol (% 10 örnekleme)
- Arazi Kontrolü (% 10 örnekleme)

biçiminde yapılmakta, kabule kadar 4'e varan kontrol yinelemeleri yapılabilmektedir.

2.10 PROJE BOYUNCA KURUM İÇİ MESLEKİ İLİŞKİLER

Başından bu yana proje, o zamana kadar var olan Harita Müdürlüğü'nün çalışanlarının ağırlıklı bölümünün uzağında, deyim yerindeyse Kaf Dağı'nda kalmıştır. Bu birimde, geleneksel işleri yürüten meslektaşlarla yapılan görüşmelerden, bilgi işlem merkezinin, görevliler dışında, harita mühendislerinin ve diğer ilgililerin yararlanamadığı, içeride ne olup-bittiğini bilmedikleri, çevresinden soyutlanmış, kapalı kapılar ardında bir merkez görüntüsünde olduğu anlaşılmaktadır. Proje sürecinde, projede görevli olan meslektaşlarla diğerlerinin ilişkilerinin kopmuş olması, bir diğer düşündürücü noktadır.

Böylesi bir merkezin, hem Anakent Belediyesi bütününde, özel olarak da Harita Müdürlüğü'nde, çalışma yöntemlerinin değişmesi ve hizmet üretiminin çağdaşlaşması konularında odak noktası olması ve etkilerinin tüm ilgililere ulaşması beklenirdi.

Ama projenin bir ilgilisi, "biz meslektaşlar olarak, ben burada meslektaşlarımızın hiçbirini uygulama yaparken, bu proje aşamasında bizzat bilgi sahibi olmak amacıyla konuyla yakından ilgilendiğini görmedim," derken, biraz daha nesnel davranabilmeliydi ve eleştirinin yanı sıra özeleştirisini yapabilmeliydi.

Eski yaklaşım yeni dönemde terk edilmelidir. Projeyle ilgili bir kapalı dönem sona ermelidir. O oda, o merkez bir sır olmaktan çıkarılmalıdır. Sistemin işlemesi için teknik elemanlar tabanında bir beklentinin olduğu, bir heyecanın taşındığı bir gerçektir.

Bu sistem, tüm ilgilileri ve ilgilenenleri kucaklayacak bir açıklıkla değerlendirilmek ve öncelikle kurum içindeki iletişimsizlik kırılmak zorundadır.

2.11 KAZANIM GİBİLER

- Bu proje nedeniyle, İstanbul Anakent Belediyesi bünyesinde, haritacılığın bir Daire Başkanlığı biçiminde yapılandırılması,
- Belki Harita Genel Komutanlığı dışında, sivil kurumların harita birimlerinde şu an var olan en güçlü bilgi işlem merkezinin belediyede kurulması,
- Fotogrametrik yöntemle harita üretiminde, Harita Genel Komutanlığı ve Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tekelinin kırılması,
- Eğer söylendiği gibiyse (!), ülkemizde ilk kez arazi bilgi sisteminin kurulmaya başlanması.

Diğer ufak-tefek ‘gibi’ler yanında, bu 4 tanesi en belirgin göze çarpanlar.’En azından Türkiye’de hiçbir belediyede haritacılığı belli bir yere getiremedik, ama İstanbul Belediyesi’nde bir Daire Başkanlığı oluşturduk.’

Ancak bu ‘*Birinci Gibi*’ yok artık. Lağvedildi. Onun yerine Bilgi İşlem Daire Başkanlığı’nın kanatları altında şimdi haritacılık.

‘*İkinci Gibi*’nin geleceği belirsiz. Onun başında bir işletme uzmanı var şimdilerde. Bu noktada bağnaz düşünmememiz gerektiği vurgulanmalıdır. Böylesi sistemler kapanın elinde kalmazlar. Tersine tim çalışması, uzmanlıklar arası işbirliği sistemin özünde vardır. Ama yetki-sorumluluk, sistemin içeriği ve yürütüm konularına ve hizmetin niteliğine nesnel bakmak koşuluyla.

‘*Üçüncü Gibi*’, henüz yoruma kapalı. Tekelin kırılmış olması sevindirici. Ama sonuç ürünlerin içeriği, duyarlılıkları, kullanılabilirlikleri üzerine bir şeyler söylemek için erken. Çünkü haritaların kontrolleri, bütünleme işleri sürüyor ve onay aşamasında değiller henüz. Bu konuda duyduklarımız, dinlediklerimiz biraz umut kırıcı.

‘*Dördüncü Gibi*’, görünen o ki, şimdilik bir fantezi ve özlem düzeyinde. Ve kanımca yeni bir temellendirmeyi bekliyor.

Kazanımların kalıcı olabilmeleri, iyi tasarlanmalarına, temellerinin sağlam atılmasına ve sağlıklı yapılandırılmalarına bağlı... Kazanım yaratmak kolay değil. Ama uçmuş balonun ipini elinde sanmak ise, kişinin kendisini aldatmasıdır. Ve İstanbul Projesi için söylenenlerin birçoğu da gökte kaybolup gitmiş şimdiden. Ancak çıkarılacak ders çok...

2.12 SEKTÖRDEN YANKILANMALAR VE SEKTÖR-PROJE İLİŞKİSİ

“İşin niteliği mevcut standartlarımızın üzerindedir. Bu açıdan meslektaşlarımızın, özellikle proje yaklaşımlarının çok olumlu olması gerektiğini söylemek istiyorum. Ve bu projenin yaşama sokulmasında, bugün (o gün, E.K.) İstanbul Büyükşehir Belediyesi yöneticilerinin büyük katkısı olduğunu ve bu projeye kuşku bakmanın, ya da bazı sakıncalı görüşler belirtmenin yararını göremiyorum. Bunu sahiplenirsek, projenin ortaya konuluş biçimi, temelde, mesleğin bir ölçütü olacaktır. Nicelik demeyeyim, ama nitelik açısından standartlarını, ölçütlerini ortaya koyacaktır. Benim dileğim, birtakım olumsuz, gerçek dışı

eleştiriler dışında, konuya olumlu yaklaşmak gereğidir,” diyor bir yetkili.

Kim durup-dururken olumsuzluk üretmeyi ister ki? Ama bu proje ta başından beri, her aşamasında sektöre sunulabilmiş olsaydı, sektör de ona göre projeye yaklaşırdı. Oysa harita sektörüne bu konuda sunulmuş bir rapor, bu konunun değerlendirildiği bir toplantı-panel yok. Olayın başında ‘fotogrametrinin tartışılmasını’ söylemek yetmiyor.

Sonuçta “sektörden yankılanmalar” az olmuş, olanlar da olumlu olamamıştır. Sektör-proje ilişkisi kurulamamıştır. Bundan projedeki sorumlular sorumludur.

İsviçre’de arazi bilgi sistemi kurma çalışmaları 1978’lerdeki tartışmalarla başlamış, uzmanların ve alt komisyonların uzun çalışmaları 1987’de iki temel rapora dönüştürülmüş ve bunlar tartışmaya açılmıştı. Kısa sürede raporların kesinleştirilmesi, özellikle verilerin yapılandırılması, 1992 yılına kadar tüzel temellerin hazırlanması, örgütlenmelerin gerçekleştirilmesi ve sonra uygulamanın başlatılması hedeflenmişti.

Böylesine bir işleyiş ve sektör tabanıyla bağ kurulması ne HAKAR’da yaşandı (raporların 30 uzmanca hazırlanması dışında) ne de İstanbul Projesi’nde... O nedenle ilgililerin ‘biz bir şeyler yapıyoruz, siz de destekleyin,’ çağrısı, tek yanlı kalmaktadır. Ve kalmıştır da. Özcesi sektör ve özelde ele İstanbul bu projeyi sahiplenecek bir sunuş yaşayamamıştır.

2.13 DİĞER KURUMLARIN PROJEYE KATILIMI VE EŞGÜDÜM SORUNU

Kadastroyla ilişkinin mutlaka kurulmasını ve kadastral verilerin önemini vurgulayan bir yetkili, “Kadastro Genel Müdürlüğü projeye ilgisiz kaldı. Kadastral ilişki anlamında organizasyon kurulmadı. Bu yaklaşım sürerse bundan sonra hep sorun olacak,” diyerek, önemli bir kaygıyı dile getiriyordu Ancak sayın Ünal, “İstanbul Kentsel Bilgi Sistemi’ne Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü baştan beri ilgi duyuyor ve orada, Bölge Müdürlüğü’nde, bir grup oluşturuldu. Belediye ile devamlı bir ilişki olması için,” diyerek, bu yetkiliye karşı çıkıyor. O zamanlar Bölge Müdürlüğü’nde kurulan komisyonun başkanlığını yapan sayın Ömer Demirağ, “Projeden sorumlu Amerikalılara bilgiler verildi. Hatta bu bilgilerden herkese açık olması gerekenler, ilgisi olmayanlara kapalı olması gerekenler belirtildi. Bu bilgiler yüklendi mi? Bunu bilmiyorum. Bize bilgi verilmedi. Bölge Müdürlüğü’ne terminal bağlanacaktı. Bu da olmadı. Yani belediyeye ilişkilerimiz bir süre sonra koptu,” diyerek konuya açıklık getiriyordu.

Zamanın APK Daire Başkanı ise olaya farklı yaklaşıyor: “En doğru, en gerçekçi bilgiyi hangi kurumdan alabilirsek, onunla ortak çalışarak, projeyi sonuca ulaştırmaya uğraşırız. Bizim belediye olarak elimizde kadastro paftaları vardı. Ama biz bunlarla yetinmedik. Tapu Kadastro Müdürlüklerine (herhalde Kadastro Müdürlükleri ile Tapu Sicil Müdürlüklerine denmek isteniyor, E. K.) giderek en doğru ve güncel bilgiyi aldık. Amacımız, vatandaş belediyeden uzaklaştırmak.” Bu yaklaşımla ilişki karışıyor. Bilgi sistemi çerçevesinde ilişki sürekli mi olacak, yoksa bilgiler alınınca bitecek mi? Sürekli olsa fena olmaz hani!

Bu noktada bir başka tartışma başlatılabilir. Arazi bilgi sistemi nerede kurulacak? “Büyük Ölçekli harita üretimi ve buna dayalı oluşturulacak bir bilgi sisteminin tek sahibi, kanımca, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüdür,” diyen bir yetkili belediyede kurulduğu söylenen ve kendilerinin de içinde yer aldığı girişimin sahipliğini de karıştırmış olmuyor mu? Ya da kadastro bilgi sistemi-kent bilgi sistemi ayrımını mı yapıyor? Eğer böyleyse, kavramları yerli yerine oturtmak ve belediyedeki sistemi doğru tanımlamak gerek.

Öte yandan bugün merkezi dışındaki birimlerinde bilgisayar destekli çalışma süreçleri kuramayan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü mü, yoksa şimdilik, çalışma istasyonları ve bilgi işlem merkezi kurma eğiliminin yaygınlaştığı metropoliten kentlerin belediyelerinde mi

kurulacak bu sistemler? İkinci eğilim daha güçlü görünüyor.

Kuşkusuz ilişki yalnızca kadastroyla olmayacak. İmar ve planlama birimleriyle, altyapı kurumlarıyla, maliyeye, nüfusla vb. kurumlarla da ilişkiler kurulmalı. Bunlar bu proje çerçevesinde yapılaşmış mı? Bilmiyoruz.

Ama sayın Ayata da Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü ile koordinasyonun olmamasından söz ediyor ve “emlak vergisi beyannamelerinden kadastral bilgilerin girildiğini” belirtiyor. Bunlar bir parsel ile ilgili vergi karşılıkları mı, yoksa parsel ile ilgili beyan edilen tüm bilgiler mi? O zaman kadastro ve tapu ilişkisinden ne anlaşılmalı?

Fakat temel ilişki olan kadastroyla ilişki için bugünkü bir üst düzey anakent yetkilisi, “kadastral bilgiler gibi bilgiler yüklemeye çalışmışlar. Bu, zaman yitirmekten başka bir şey değil. Biz kent bilgi sistemini mutlaka kuracağız,” demişti. Ancak kent bilgi sisteminin de temelini oluşturan arazi bilgi sistemlerinin kurulmasına ilişkin, bizim gibi ülkelerde, ön planda duran nedenleri ve kullanım alanlarının verilerini bir uzman şöyle sıralıyor (Frank 1983: 14):

- Toprağa ilişkin özeliyet hakkının tüzel dökümü
- Topraktaki iyeliğin kamusal sınırlamalarının belgelenmesi
- Toprak kullanımının hem yönetim etkinliklerinin desteklenmesi

olarak, hem tüm biçimleriyle planlama görevleri açısından saptanması.

2.14 BUGÜNKÜ DURUM

26 Mart Yerel Seçimleri’nden sonra İstanbul Anakent Belediyesi’nde yapılan düzenlemeler sonucu projenin sorumluluğu Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı’na kaydı. Harita Müdürlüğü’nün de bağlı olduğu bu Dairenin Başkanı, sayın Yılmaz Ayata, altını çizdiğim şu görüşleri dile getirdi yaptığımız görüşmede:

- Bu projede nasıl olduğu belirsiz bir karar verilmiş. Bu karar, model olarak yanlış. “Ben yaparım, olur” mantığının ürünü. Zamanın yönetimi gücünü aşan işlere girişmiş.
- Kararda devlet hiyerarşisine uyulmamış ve gerekli koordinasyonlar sağlanmamış.
- Bu proje, gelişmemiş bir projedir. Gelişmesi de mümkün değildi. Bu biçimiyle bitmesi de mümkün değil.
- 5 yıl boyunca kötü yönetilme bir yana, proje hiç yönetilmemiş.
- Proje akılcı ve gerçekçi biçimde yeniden ele alınır ve sürdürülürse sağlıklı bir baza oturacak.
- Bunun için ek bir kaynağa, yurt dışından desteğe gereksinim var. Bu sağlanamazsa, temel haritalarla yetinilecek. Belediyenin şimdilik ek yatırım yapacak gücü yok.

Bu görüşler, kuşkusuz, farklı açılardan değerlendirilebilir. Değerlendirmeler biraz aşırı bulunabilir. Ama yürütücü bir yetkilinin “İstanbul Projesi, yabancı firmaların ve otoritelerin beklentilerinin tam tersine başarılı olmuş, sektörümüzdeki bireyin gücüne bir gösterge olarak kabul edilmiştir,” biçimindeki yaklaşımıyla da epeyi çelişmektedir. Hangi değerlendirme doğrudur? Bunun açığa çıkarılması zorunludur.

Öte yandan yürütücü yetkilinin yaklaşımında iki nokta göze çarpmaktadır:

1. Başlangıçta (bizlerden daha deneyimli oldukları yadsınamaz gerçek olan) yabancı firmaların ve otoritelerin projenin ele alınışına pek olumlu bakmadıkları bir kez daha

'teyit' edilmiş oluyor.

2. Başarılı olduğu söylenen, sanırım, projenin harita üretimi yanısırdır ve bu aşamada ağırlıklı haritacılık vardır. Oysa yetkilinin "sektörümüz" dediği, "bilişim sektörü" olsa gerektir. Bunun açıkça söylenmemesi, projenin tamamının sahiplenilmesi gibi bir izlenim yaratıyor.

Harita üretim aşamasıyla ilgili olarak bir meslektaş şu görüşleri dile getirmektedir: "Projenin yürütülmesinde, haritacılık anlamında, bizim görüşümüzce, endişeye mahal bir durum yoktur. Proje, yöneticisinden yürütücüsüne kadar, en aşağıdaki arkadaşlarımıza kadar haritacıların elindedir. Bilgisayar destekli olması bakımından çok önemli bilgisayar mühendisi katkısı da yaşamak durumundayız ve yaşıyoruz." Dileğimiz, haritacılık anlamında, böyle olması.

Harita üretimi ile ilgili ihale süresi Temmuz 1989'da bitmiştir. Süre bitiminde 3000'e yakın 1/1000 ve 1/500 ölçekli paftanın teslim edildiği bildirilmektedir. Ancak bugüne değgin kontrol edilen pafta sayısı 2000 (1 Eylül tarihine kadar), kabul edilen (kontrol kurumu tarafından gerekli niteliğe kavuştuğu onaylanan) pafta sayısı 150 dolayındadır. Kontrol işlerinin tamamlanması için belediye ile Yıldız Üniversitesi arasında 6 aylık ek bir protokol imzalanma aşamasındadır.

Kartografik kontrolün dışındaki kontrollerde önce % 40 örneklemenin amaçlandığı, bugünse % 10 örnekleme yapıldığı öğrenilmiştir. Dolayısıyla bu aşamalarda 300 pafta kontrol edilip, gerekirse düzeltme istenecektir. Acaba kalan 2700 pafta yüklenici firma tarafından yeniden gözden geçirilecek midir? Burada belirsizlik var. Ayrıca bu kontrol aşamalarının da % 100 denetlenmiş olarak sonuçlandırılması ve ürünlerin aynı içerikte üretilmesinin sağlanmasında belediyenin nasıl bir yaptırım uygulayacağı da bilinmiyor.

Sistemin geleceği ise tehlike sinyalleri veriyor. Sistemi kuran firma ile bir bakım-onarım sözleşmesi yapılmamış. Bugün bu iş için en az 2-3 milyar TL'ye gereksinme var. Sistemin işlemesi için ek kaynak sağlanamazsa, stop etme tehlikesi söz konusu. Bu arada Amerikalı uzman Bob More belediyeden ayrıldı. Bu, aslında çok önemli. Çünkü eğer gerçekten ne yapılmak istendiği bilinebilseydi, belirlenebilmiş olsaydı, sisteme en yakın olan bu uzmandan en iyi biçimde yararlanılabilecekti. Oysa Bob More'un, çoğunluk, gündelik sistem sorunlarının çözücüsü gibi görüldüğü ve bu tür ilişkilerle yetinildiği anlaşılıyor. Oysa şimdi o yok. Neden vardı da, neden gitti? Yerine gelen uzman, olaya Bob More'un başladığı noktadan başladığına göre, geçen 2 yılın muhasebesi ne olacak? Sorular, sorular...

3. OYSA

Önceki bölümde oluşan panoramayı gözlediğimizde bir gerçek kalın çizgileriyle ortaya çıkacaktır: *Sistemsizlik...*

Adına bazı ilgililerin 'bilgi sistemi' yakıştırmaları yaptıkları projede, ne başlangıcın tasarlanmasında, ne verilerin modellenmesinde, ne sürecin işlerliğinde, ne projenin öncelikle belediyedeki ilgili meslek gruplarına, sonra diğer ilgililere mal edilmesinde sistemli bir yaklaşım denenmiştir.

Bunu yapmak için, inanıyorum ki, bunu düşünebilmek, ya da düşünebileceklerle işbirliği yapmak gerekirdi. Bu ikisi de güdük kalmıştır.

Bir diğer nokta, son yıllarda böylesi projelerin kısa erimli politik çıkarılara feda edilmesi konusudur. Bu, HAKAR'da böyle oldu. İstanbul Projesi'nde de kısa erimli çıkarılar yüzünden süre ve hedefler gerçekçi konulmadı. Bu yaklaşımlarda yöntem,

politikacıların önerdikleri ve istedikleri bir proje çerçevesini belirlemek, bunun üzerinde çalışmak, “icrayı” yine politikacıların niyetine bırakmak biçiminde nitelenebilir. Böyle olunca, politik yapının çok hızlı değiştiği ülkemiz koşullarında proje yürümeyince, “yine olmadı”ya sığınılmaktadır.

Politik Sistem ► Mesleki Sistem ► Düş Kırıklığı

modeli yerine

Mesleki Önerme ► Politikacıların Desteği ► Mesleki Uygulama

modeli çerçevesinde çabalara girmek, yani politikaya tam bulaşmamış süreçleri başlatmak daha yararlı olsa gerektir.

Ama bunlar ve benzerleri, meslek bilincinin, mesleki sorumlulukların cesaretle gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bir meslektaşını, düşündüğü gibi, özel sohbetlerdeki rahatlıkla eleştiremeyen, tavırlarıyla sektörünün güç yitirmesine neden olan, kendi kişisel tutku ve çıkarlarını en birinci sıraya koyarak var olduğunu sanan bir meslektaşla ya da bunların bir grubuyla nereye kadar gidilebilir?

İnanıyorum ki, günümüzde harita sektöründe, “köktenci düşünce değişimi”ne her zamandan daha çok gereksinme vardır. Sektör sorunlarının çözümünde, kuşkusuz, ülkenin şu an içinde bulunduğu toplumsal-ekonomik-politik ve insansal sorunların çözülmüş olması önemli rol oynayacaktır. Ama bu sektör içinde, yine de bir şeylerin yapılabileceği gerçeğini dışlamaz.

Yeter ki bazı genel ve ödün verilemez doğruları, teknokrat bir bilinçle, inançla ve namusla savunabilelim...

Tersi durumda, 1989 yılındaki

- Beklenenin tersine, 203 sayılı Yasa'nın ve ilgili yönetmeliğin daha da sertleştirilmesi girişimleri,
- Birçok önemli önerge sırada beklerken, TBMM'nde Araştırma Komisyonu kurulmasına karar verilen 3 konudan birinin imar uygulamaları olması,
- İmar Yasası'nda değişiklik istemleri ve parselasyon planlarının ikinci bir uzmanlık dalınca denetlenme yetkisi savaşımı,
- Yitirilen yönetim yetkileri,
- Özel kesimdeki telaş, yüksek kırma oranları (% 61.5, % 76.4) ve % 100 kırma, üstüne para verme döneminin sinyalleri,
- FIG 7 nolu Komisyonunun ağustosun sonunda İstanbul'daki toplantısının, FIG'de meslek topluluğumuzu temsil eden Odamız dışlanarak, Tapu ve Kadastro Genel Müdürü'nce organizasyonu

vs. vs.

gibi kayıplar kanıksanır. Ve sonuçta zaten sektörleşmemizi tamamlayamadığımızdan, başka sektörler içinde eriyip gideriz.

Bu süreci çağdaş, gelişkin teknoloji alımı ve kullanımı konularında, çağdaş süreçleri başlatma konularında da gözlüyoruz. “Teknik gelişmenin tüm türleri, rasyonelleşmeye hizmet ederler. Tümü iki ortak ve köktenci etki yaratırlar: Bu gelişmeler daha az insanla daha çok üretimi olanaklı kılarlar... ve insansal çalışmanın biçimini değiştirirler” (Conzett

1967: 299). Bizde birincisi telaş yaratır, ikicisinde de eski kafayla çağdaş olan yakalanmaya çalışılınca, arabesk uygulamalar çıkar ortaya... İstanbul Projesi gibi...

Oysa tarihte bazı fırsatlar her zaman ele geçmez. Bunların, ele geçtikleri an değerlendirilmeleri gerekir. Bir dönem, bazı olayların mesleki sıçrama için vesile oluşturdukları gözlenir. Yalnızca bir örnek olması için, 1985’lerde gecekondular ve imar affı konusunda haritacılarla gereksinimin yükselmesi gibi. Ya bu fırsatlar bu örnekteki gibi çarçur kullanılırsa?

İstanbul Projesi’ndeki fırsat da, dönemin ilgililerinin adında kötü kullanılmıştır. Ve sonuçta, yazık olmuştur.

Artık takkeyi çıkarıp başımızı göstermenin zamanıdır. Kelse kel... Şapka giymek, bu gerçeği yok etmiyor. Yalnızca örtüyor...

Bilgisayar destekli süreçler, mesleğimizde, çarpık da olsa, yaygın kullanılacaktır. Ama sayın Attila Güler’in dediği gibi, “Oysa, bilgisayarların, günümüzde bilgisayar destekli sistemlerin üç genel öğeden oluştuğunu düşünmek gerekir: Öncelikle eğitilmiş insan ögesi ve sonra donanım ve yazılımlardır. Bu biçimde düşünmeksizin sorunu doğru olarak ortaya koymak olanaklı değildir” (Yaşayan 1988: 5).

İstanbul projesi bu açıdan da tipiktir. Eğitim ögesinin 5-6 meslektaşı kapsadığı bir gerçek. Bu meslektaşlarımız da içinde, hiçbir meslektaş sistemi tam olarak yakalamış değildir. Sistemin başındakilerin de sistemi diğerlerine belletmek gibi niyetleri olmayınca (HKMO 1989: 15), terslik başlıyor hemen.

Bir noktanın daha vurgulanması gerek: Böylesi projeler meslekler arası ortak çalışma olayının somut yaşandığı olaylardır. Bu ortak çalışmada herkes projeyi amacına ulaştırma düşüncesi taşır, mesleki bağınazlıktan arınır ve sınırlarını bilirse ortak çalışma anlam kazanır. Neyin, nereye, nasıl ve kimin tarafından konulacağı doğru tanımlanırsa, dar bakış açılarının önüne geçilebilir ancak. Eksikliklerin açıklıkla ortaya konmaması, olmayacak süreçlerin peşine takılma ve ‘ben bilirim’ edaları, olsa olsa hedefe ulaşmayı geciktirirler.

Bu projede yetkili durumundaki meslektaşlar, iyi bir tim çalışma örneği ortaya koyamamışlardır. Sonuçta da, inanıyorum ki doğallıkla meslektaşlarımızca yürütülmesi gereken proje, giderek meslektaşlarımızdan uzaklaşmaktadır...

4. HER ZAMANKİ GİBİ BURADA KALACAK ÖNERİLER

Sektörümüzde son yıllarda birçok yayın yapılıyor. Çalışmalar yayımlanıyor. Ülke koşullarına dönük önermeler getiriliyor. Ama görünen o ki, bu “önermelerin yazgısı”, ne yazık ki, “karadır.” Yapılan önerilerin yaşama geçme oranı çok çok düşüktür. Bunu göz önünde bulunduran yazar, ayrıca önerme yapma coşkusu bulamamıştır.

‘Arif olan anlar’ diyerek, bu yazının ana fikrini, bundan çıkarılacak sonuçları ve önermeleri okuyana ve ilgilienelere bırakmıştır.

KAYNAKÇA

Buhr, M.-Kosing, A., **Felsefe Sözlüğü**, Çev. Engin Aşkın, Konuk Yayınları, Birinci Baskı, 1976, 328 s.

Conzett, R., **Vermessung und Automatische Datenverarbeitung**, Schweizerische Zeitschrift für Vermessung, Photogrammetrie und Kulturtechnik, 1967, Nr. 9, s: 293-306.

Erman, M., 24.5.1989 Tarihinde İstanbul Anakent Belediyesi Yöneticilerine Verilen **Brifing Raporu**, 1989.

Frank, A., **Datenstrukturen für Landinformationssysteme Semantische, Topologische und Räumliche Beziehungen in Daten der Geo-Wissenschaften**, Dissertation, Institut für Geodäsie und Photogrammetrie an der ETH Zürich, 1983, Mitteilungen Nr. 34, 116 s.

HKMO, **Yerel Yönetimler ve Haritacılık Hizmetleri Raporu**, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, 12 Nisan 1989, 91 s.

Keskinel, F.-Karadoğan, F., **Açıklamalı Örneklerle Fortran IV - Algoritma Kurma ve Program Geliştirme**, İTÜ Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Yayın No: 117, İstanbul, 1977, IX+312 s.

Köktürk, Erdal, **Türkiye’de Kadastro Haritalarının, Koordinat Kadastrosu Temelinde Yenilenmesi ve Kadastro Bilgi Sisteminin Oluşturulması Etkinlikleri Hakkında Rapor**, 1988, 17s. + Ekler, (Yayımlanmadı).

Köktürk, Erol, **Veri Bankaları - Bilgi Sistemleri - Arazi Bilgi Sistemleri**, Prof. Burhan Tansuğ Jeodezi ve Fotogrametri Sempozyumu, 8-9 Ekim 1987, Yıldız Üniversitesi, İstanbul, 24 s.

Sagay, Z., **İstanbul Metropolitan Alanın Fotogrametrik Sayısal Harita Üretim Projesi**, 6. Türkiye Bilgisayar Kongresi, 29-31 Mayıs 1989, İstanbul, s: 55-59.

Yaşayan, A., **Attila Güler ile Bilgisayarlar ve Uygulamaları Üzerine Bir Söyleşi**, Harita ve Kadastro Mühendisliği, 1988 Kasım, Sayı:62, s: 5-12.

‘**Bilgi İşlem Hizmetleri 1**’, 26 Mart’tan önce İstanbul Anakent Belediyesi tarafından 1 sayı olarak yayımlanmıştır.

Bedrettin Dalan, Atanur Oğuz, Prof. Dr. Yücel Unal, Hayati Tabanlıoğlu, M. Sinan Genim, Dave Mulder, Münire Erman (1989), Bilgisayar Dergisi’nin Nisan ve Mayıs 1989 sayılarındaki demeçleriyle bu çalışmaya kaynaklık etmişlerdir-.

Bu bildirinin hazırlanması için ayrıca Yılmaz Ayata ile yüzyüze, Ömer Demirağ ile telefonla ve Bülent Bayram ile görüşülmüştür.